

Sygn. akt I ACa 1618/05

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 stycznia 2006 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Mieczysław Brzdąk (spr.)
Sędziowie :	SSA Anna Tabak SSA Barbara Owczarek
Protokolant :	Katarzyna Lenczowska

po rozpoznaniu w dniu 18 stycznia 2006 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Gminy D.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej K.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 16 czerwca 2005 r., sygn. akt I C 691/04

oddala apelację i zasądza od powódki na rzecz pozwanej 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

sygn. akt I ACa 1618/05

UZASADNIENIE

Powodowa Gmina domagała się zasądzenia od pozwanej kwoty 2 840 743 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem kary umownej oraz nienależytego wykonania zadania inwestycyjnego w postaci budowy Hali (...)w D..

W piśmie procesowym z dnia 14 września 2004 roku powódka rozszerzyła żądanie pozwu w ten sposób, że wniosła o stwierdzenie (ustalenie) nieważności kontraktu z dnia 1 marca 2002 roku do przetargu dwustopniowego na budowę hali (...) w parku H. w D..

W piśmie procesowym z dnia 18 lutego 2005 roku powódka cofnęła pozew w zakresie roszczenia o zapłatę kar umownych za opóźnienie w przekazaniu inwestycji. Domagała się natomiast ustalenia, że kontrakt do przetargu dwustopniowego ogłoszonego przez Zarząd Miasta D. na budowę hali (...) w P. H. w D. z dnia 1 marca 2002 r. nr (...) zawarty z (...) SA jest nieważny (k. 150 i 167).

Powódka wskazała, że ma interes prawny w ustaleniu, albowiem na skutek rażących sprzeczności kontraktu nie może on pozostać w obrocie prawnym a ustalenie nieważności otworzy drogę powódce do dochodzenia zwrotu odsetek wyegzekwowanych od Gminy i zapłatę kar umownych.

W piśmie procesowym z dnia 29 kwietnia 2005 roku powódka zgłosiła ewentualnie żądanie ustalenia, że aneks nr (...) z dnia 20 września 2002 roku do kontraktu na budowę hali (...) jest nieważny oraz, że nieważny jest aneks nr (...) z dnia 27 października 2003 roku do tego kontraktu.

Pozwana spółka wniosła o oddalenie powództwa zarzucając, że brak jest

podstaw do zapłaty kar umownych z uwagi na podpisanie przez strony stosownego aneksu co do późniejszego terminu odbioru wykonanych prac, a wszystkie usterki zgłoszone przez powoda zostały usunięte w terminie, a w piśmie procesowym z dnia 23 marca 2005 roku pozwana dodatkowo zarzuciła, że powódka nie ma interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia na mocy artykułu 189 k.p.c.

W piśmie procesowym z dnia 9 maja 2005 roku pozwana wskazała, że w przypadku uznania przez Sąd cofnięcia pozwu za skuteczne wnosi o zasądzenie kosztów postępowania.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach umorzył postępowanie w zakresie roszczenia powódki o zapłatę kwoty 2.840,743 zł, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i zasądził od powódki na rzecz pozwanej 7.200 zł tytułem kosztów zastępstwa adwokackiego, a swoje rozstrzygnięcie następująco uzasadnił.

W dniu 1 marca 2002 roku strony zawarły umowę, której przedmiotem była budowa hali (...) w D.. Zakończenie budowy hali miało nastąpić zgodnie pierwotnymi zapisami w kontrakcie w dniu 31 sierpnia 2003 roku. W dniu 20 września 2002 roku został podpisany przez strony aneks numer (...) do kontraktu, zgodnie z którym strony przesunęły termin zakończenia budowy na dzień 9 listopada 2003 roku, a następnie w dniu 20 października 2003 roku podpisano nowy aneks, w którym określono termin zakończenia prac na dzień 31 grudnia 2003 roku.

W sprawie I C 2082/04 Sąd Okręgowy w Kielcach w dniu 15 września 2004 roku wydał wyrok, na mocy którego zasądził od Gminy D. na rzecz (...) SA w K. kwotę 1.726.281,93 zł z ustawowymi odsetkami tytułem opóźnienia w zapłacie przez Gminę faktur za wykonane prace budowlane przez M., dotyczących hali (...)w D..

Oceniając zasadność żądania powódki wskazał Sąd Okręgowy, że zgodnie z artykułem 189 k.p.c. powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Interes ten z reguły odpada, gdy prawo powoda zostało już naruszone i istnieje możliwość dochodzenia świadczenia wynikającego z naruszenia. Wyjątkowo tylko orzecznictwo uznaje dopuszczalność żądania ustalenia stosunku prawnego lub prawa obok możliwości dochodzenia świadczenia, a to wówczas, gdy ze spornego stosunku wynikają dalej idące skutki, których powództwo o oświadczenie nie obejmuje.

Jednakże - zdaniem Sądu I instancji – powód nie wykazał, by w związku z roszczeniem o ustalenie nieważności kontraktu o budowę hali (...), powód oprócz możliwości ubiegania się o zwrot zapłaconych odsetek i możliwości żądania zapłaty kar umownych miałby inne, dalej idące roszczenia. Samo stwierdzenie strony powodowej, iż na skutek rażących sprzeczności tegoż kontraktu z prawem nie może on pozostać w obrocie prawnym nie jest wystarczającym argumentem dla uwzględnienia powództwa. Strona powodowa nie przedstawiła żadnych, konkretnych roszczeń które mogłyby jej hipotetycznie przysługiwać w przypadku uwzględnienia żądania, a tym samym nie jest możliwe powołanie się na dalej idące skutki wynikające ze spornego stosunku prawnego, które nie mogły być objęte powództwami o świadczenie.

Istnienie interesu prawnego powinno być wykazane przez powoda, powód jest zobowiązany przytoczyć fakty uzasadniające ten interes, przy czym muszą być one udowodnione, a nie tylko uprawdopodobnione.

Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego podkreślił Sąd Okręgowy, że nie można będąc stroną pozwaną w sprawie o zapłatę długu, zamiast podniesienia w procesie o zapłatę zarzutu, iż dług nie istnieje, wytaczać osobnego powództwa o ustalenie nienależności długu, podobnie gdy powództwo o świadczenie zostało prawomocnie rozstrzygnięte wyrokiem, to nowe

powództwo o ustalenie prawa do takiego świadczenia jest niedopuszczalne zarówno ze względu na powagę rzeczy osądzonej jak i brak interesu prawnego.

Sąd Okręgowy wskazał też, że powód w sprawie o zapłatę toczącej się przed Sądem Okręgowym w Kielcach pod sygn. I C 2082/04 mógł zgłosić zarzut nieważności umowy o budowę hali (...), a zarzut ten mógł być zgłoszony przez powoda już w sprzeciwie od nakazu zapłaty bądź na pierwszej rozprawie. Nie było żadnych przeszkód by Gmina wdając się w spór w sprawie zgłosiła na tle umowy łączącej strony zarzuty dalej idące bo prowadzące do ustalenia nieważności kontraktu. Jednakże Gmina w toku procesu przed Sądem Okręgowym w Kielcach ograniczyła się jedynie do zakwestionowania poszczególnych postanowień kontraktu.

Dlatego też – według Sądu – skoro Gmina nie skorzystała z przysługujących jej uprawnień w procesie o świadczenie to obecnie nie ma interesu prawnego do dochodzenia ustalenia nieważności spornego kontraktu a tym samym wzruszenia prawomocnego orzeczenia sądowego. „Aprobując takie działania strony powodowej doszłoby do naruszenia zasady pewności prawa, obrotu prawnego, prawomocnych orzeczeń sądowych.”

Co do oceny interesu prawnego powódki opierającego się na możliwości dochodzenia od pozwanej zapłaty kar umownych to – według Sądu – niekwestionowanym jest pogląd, iż możliwość wytoczenia powództwa o świadczenie wyklucza istnienie interesu prawnego dla pozwu o ustalenie. Jeżeli można domagać się już świadczenia to ustalenie jest tylko przesłanką do uwzględnienia roszczenia o świadczenie. Powodowa Gmina mogła skutecznie dochodzić zapłaty wobec pozwanej spółki określonej kwoty z tytułu kar umownych powołując się na ustalenie nieważności aneksów do kontraktu, powództwo jednakże w tym zakresie zostało przez powódkę cofnięte.

Ostatecznie Sąd Okręgowy przyjął, „iż strona powodowa nie wykazała jednej z przesłanek określonych w artykule 189 k.p.c. tj. interesu prawnego

w dochodzeniu ustalenia nieważności kontraktu o budowę hali (...)” i powództwo oddalił.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach procesu wskazał art. 98 k.p.c.

Powodowa Gmina zarzuciła w apelacji naruszenie art. 189 k.p.c. poprzez uznanie braku interesu prawnego powoda w stwierdzeniu nieważności umowy (kontraktu) a także naruszenie art. 58 § 1 k.c., 647 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 ustawy o cenach, a także art. 27a ust. 1 pkt 1,4 i 5 w zw. z art. 71 uozp poprzez niezastosowanie tych przepisów.

Zarzuciła też powódka sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału, błąd w ocenie prawnej przyjętej przez Sąd za podstawę wyroku, błędy w ustaleniach faktycznych, naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. oraz powołała się na nowy fakt i dowód jakim jest wytoczenie przez spółkę (...) powództwa przeciwko Gminie o zapłatę „z tytułu inwestycji objętej przedmiotową umową.”

W oparciu o te zarzuty wniosła skarżąca o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt 2 i 3 w ten sposób, że Sąd Apelacyjny ustali, że kontrakt z dnia 1 marca 2002 r. jest nieważny ewentualnie, że Sąd ustali, iż aneksy nr (...) są nieważne.

Sprecyzowała też ewentualny wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt 2 i 3 i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Powódka sprecyzowała ostatecznie swoje żądanie w ten sposób, że domagała się ustalenia nieważności kontraktu z dnia 1 marca 2002 r. do przetargu dwustopniowego na budowę hali (...) w P. H. w D. ewentualnie ustalenia nieważności aneksów nr (...) do tego kontraktu (umowy).

Jako podstawę prawną swego roszczenia powoływała przede wszystkim art. 189 k.p.c., którego naruszenie zarzuca też w apelacji.

Zgodnie z treścią tego przepisu oraz powszechnie aprobowanym przez orzecznictwo i doktrynę poglądem, dopuszczalność powództwa o ustalenie opartego na art. 189 k.p.c. zależy od spełnienia jednego tylko warunku jakim jest istnienie interesu prawnego w ustaleniu.

Powszechnie aprobowanym jest także stanowisko, że interes ten uzasadniający uwzględnienie powództwa, nie istnieje wówczas, gdy jest już możliwym wytoczenie powództwa o świadczenie, z tym, że zasady tej nie powinno stosować się zbyt rygorystycznie, a należy kierować się względami celowości i ekonomii procesowej.

Interes, o którym mowa w art. 189 k.p.c. musi być interesem „prawnym” czyli powinien dotyczyć szeroko rozumianych praw i obowiązków jednostki. Z oczywistych względów musi być też zgodny z prawem, zasadami współzycia społecznego i celem procesu cywilnego.

Wbrew stanowisku skarżącej Sąd Okręgowy trafnie przyjął, że powódka nie wykazała istnienia interesu prawnego w ustaleniu nieważności kontraktu (umowy) z 1 marca 2002 r. zawartego z pozwaną Spółką.

Nie wykazała też istnienia takiego interesu w ustaleniu nieważności aneksów nr (...) do tej umowy, przy czym zauważyć wypada, że aneksy te nie mają samodzielnego bytu, stanowią one bowiem element umowy (kontraktu). Strony ustaliły w drodze tych aneksów (ustaleń umownych) termin oddania przedmiotu umowy.

Nie może bowiem budzić jakichkolwiek wątpliwości, że powodowej Gminie, przysługiwało (przysługuje) roszczenie o świadczenie (świadczenia) wynikające z umowy zawartej z pozwaną, zmienionej wspomnianymi aneksami nr (...), a jeżeli podstawą takiego żądania (żądań) było twierdzenie powódki, że umowa (kontrakt) jest nieważna, to sąd rozpoznający takie żądanie byłby uprawniony do dokonania ustaleń co do ważności czy nieważności umowy jako przesłanki swojego rozstrzygnięcia.

W szczególności mógłby to uczynić bez przeszkód jeżeli powódka zdecydowałaby się na dochodzenie roszczeń z tytułu nienależnego świadczenia, o czym wspomina w apelacji.

Również pozostałe, wymienione w apelacji okoliczności, które wedle skarżącej miałyby uzasadniać istnienie interesu prawnego w ustaleniu nieważności umowy czy też samych aneksów, pozostają bez wpływu na ocenę dopuszczalności powództwa o ustalenie.

Jeżeli więc powódka mogłaby dochodzić roszczeń wynikających z nieważności umowy (pomijając ocenę czy mogłyby one zasługiwać na uwzględnienie) niezależnie od przyczyny i podstaw prawnych nieważności „kontraktu” (umowy) z 1 marca 2002 r., w szczególności czy miałyby to być przepisy ustawy z 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (tekst jednol. Dz. U. z 2002 r., Nr 72 poz. 664 ze zm.) obowiązujące w czasie zawierania umowy, czy przepisy ustawy o cenach względnie przepisy kodeksu cywilnego, to – jak już wyżej wskazano – przesłanką ewentualnego rozstrzygnięcia o zasadności żądań powódki byłoby ustalenie czy nieważność taka występuje.

Już z tej zatem przyczyny oczywistym jest, że powódka nie ma interesu prawnego w ustaleniu nieważności umowy (aneksów).

Niezależnie od tego, jak już wyżej wskazano interes w ustaleniu musi być zgodny z prawem, zasadami współzycia społecznego i celami procesu cywilnego.

Tymczasem powódka dla uzasadnienia swego interesu w ustaleniu powołuje się również na to, że w razie ustalenia nieważności kontraktu będzie mogła dochodzić od pozwanej zwrotu odsetek zasądzonych prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Kielcach w sprawie I C 2082/04. Tym sposobem powódka domagając się ustalenia nieważności umowy zmierza więc do podważenia prawomocnego orzeczenia sądowego co należy uznać za

działanie sprzeczne z prawem (por. art. 365 § 1 k.p.c.) a przepis art. 189 k.p.c. z pewnością nie może służyć takiemu celowi.

Zgodzić należy się z autorem apelacji, że powództwo z art. 189 k.p.c. ma charakter powództwa wyłącznie prewencyjnego (por. orzecz. SN z 14 lipca 1972 r., III CKN 607/71, OSNCP 1974, nr 4, poz. 64) w związku z czym, w szczególnych sytuacjach jest ono dopuszczalne mimo naruszenia prawa, z tym, że – jak już częściowo wyżej wskazano – oceniając dopuszczalność takiego powództwa należy kierować się względami celowości i ekonomii procesowej.

Takie względy nie występują w sprawie niniejszej, w szczególności za takowe względy nie mogą być uważane powoływane przez powódkę w postępowaniu przed Sądem Okręgowym jak i powtarzane w różnorodnym kontekście dla uzasadnienia różnic sformułowanych w zarzutach apelacji (jako sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału czy też jako błędy w ustaleniach faktycznych) okoliczności związane z dochodzeniem roszczeń o zapłatę kary umownej, zwrot odsetek ustawowych jako świadczenia nienależnego, bowiem – jak już wyżej wskazano – powódce mogłyby przysługiwać roszczenia o świadczenie, a ewentualną przesłanką rozstrzygnięcia w trakcie procesu byłoby ustalenie ważności czy nieważności „kontraktu”.

Tym samym stwierdzić należy, że powódka nie ma interesu prawnego w ustaleniu.

Zarzuty apelacji dotyczące naruszenia art. 189 k.p.c. oraz prawa materialnego w tym art. 58 § 1 k.c. i 647 k.c., art. 3 ust. 1 ustawy o cenach, oraz przepisów ustawy o zamówieniach publicznych okazały się nieuzasadnione.

Nie jest też trafnym zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c.

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku odpowiada wymogom określonym w tym przepisie. Zawiera zarówno wskazanie podstawy faktycznej

rozstrzygnięcia, którą Sąd Okręgowy należycie ustalił jak i wskazanie podstawy prawnej wyroku – Sąd Okręgowy wyjaśnił z jakich przyczyn – w jego ocenie – przepis art. 189 k.p.c. nie może mieć zastosowania w sprawie.

Prezentowane w apelacji wywody, które w ocenie autora apelacji miałyby uzasadniać naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. stanowią w istocie, nie wymagającą szczególnego omówienia, swoistą polemikę ze stanowiskiem Sądu Okręgowego wyrażonym w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Apelacja powódki jest więc bezzasadna, a oceny tej nie może też zmienić powołany przez powódkę „nowy fakt i dowód” jakim miałyby być „wytoczenie powództwa o zapłatę z tytułu inwestycji”. Jeżeli istotnie tak się stało to nic nie stoi na przeszkodzie by powódka w tamtej sprawie podjęła odpowiednią, stosowną do twierdzeń powódki, obronę do czego nie jest koniecznym ustalenie nieważności umowy (aneksów).

Apelacja powódki okazała się więc nieuzasadnioną i z tej przyczyny ulegała oddaleniu (art. 385 k.p.c.), a powódka jako przegrywająca sprawę w postępowaniu apelacyjnym obowiązana jest zwrócić pozwanej należne koszty (art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c.